

Shankara και Εαυτός

(N. Καζάνας)

1. Το ζητούμενο είναι η γνώση του Μπράχμαν - brahma-jijñāsā: Γι' αυτό ο αναζητητής, άντρας ή γυναίκα, νέος ή ηλικιωμένος, πάει σε μια σχολή, σε μια ομάδα, σε έναν δάσκαλο ως μαθητής, για να μάθει για το Μπράχμαν που, όπως έχουμε πει επανειλημμένα, είναι η Πρωτοουσία, Πρωταρχή και Πρωταιτία των πάντων. Επομένως και φυσικά είναι ο Αληθινός Εαυτός κάθε ανθρώπου ātman. Αν ο δάσκαλος δεν του αρέσει, ή δεν του αρέσουν αυτά που διδάσκει, τότε καλύτερα να ψάξει αλλού. Αν νομίζει πως ξέρει καλύτερα ή έχει έντονες αμφιβολίες, πάλι καλύτερα ας ψάξει αλλού.

Το ζητούμενο είναι το Μπράχμαν. Αλλά το ίδιο το Μπράχμαν, το Απόλυτο, είναι απεριγράπτο και απερινόητο: αισθήσεις και νους δεν μπορούν να το συλλάβουν. Οι Γραφές, που συνήθως είναι οι Ουπανισάδες, και ο δάσκαλος, μπορούν μόνο να κάνουν υποδείξεις και να δώσουν κάποια κατεύθυνση. Και αφού το Μπράχμαν είναι ο έσχατος μα και πρωταρχικός Εαυτός, κάθε αναζητητής με τη βοήθεια του δασκάλου, και των Γραφών και, κυρίως της δικής του πρακτικής εργασίας, κάποια ώρα, στον κατάλληλο καιρό, θα συνειδητοποιήσει εκείνο το Απόλυτο, το Μπράχμαν, τον Εαυτό ως δικό του/της Εαυτό. (1.1.2).

2. Στα εισαγωγικά σχόλια στο Brahmasūtra (1.1.2) ο Śaṅkara δίνει μια οδηγία που εκλαμβάνεται γενικά ως παραπομπή στην Taittirīya Ουπανισάδα 3.1 όπου ο Varuna απαντά στον γιο του Bṛhgu που ζητάει να διδαχθεί για το Μπράχμαν. Λέει - *"Ζήτα να γνωρίσεις εμπειρικά εκείνο από το οποίο εκδηλώνονται αυτά τα όντα, εκείνο χάρη στο οποίο ζουν αφού εκδηλωθούν, εκείνο προς το οποίο προχωρούν και τελικά συγχωνεύονται: εκείνο είναι το Μπράχμαν"*.

Ο Σάνκαρα εξηγεί πως "η κατανόηση/συνειδητοποίηση του Μπράχμαν (avagati) είναι ο σκοπός των ανθρώπων διότι αφανίζει την ανάξια (anartha) παρανόηση/άγνοια που είναι η αιτία για όλο το saṃsāra (επαναληπτική διαδικασία γέννησης-θανάτου-γέννησης· κόσμος πλάνης)".

Εδώ μπορεί να έχει έρθει αμφιβολία και άρνηση. Αφού το Μπράχμαν είναι πέρα από τις αισθήσεις και τον νου, πέρα από τα μέσα γνώ(ρι)σης όπως pratyakṣa (= άμεση γνώση μέσω αισθητηρίων λειτουργιών) ή anumāna (= νοητική, λογική διαδικασία), πώς θα το γνωρίσουμε; Μένει άγνωστο, 'απερινόητο'. Αν από την άλλη το γνωρίζουμε, τότε ποιο το νόημα να ξεκινήσουμε αυτήν τη μελέτη;

3. Ο Σάνκαρα αντικρούει τέτοιες ενστάσεις ξεκάθαρα. Κάτι γνωρίζουμε για το Μπράχμαν. Πρώτα-πρώτα είναι ο ίδιος ο Εαυτός μας και υπάρχει αφού υπάρχουμε και συζητάμε μεταξύ μας. Ακόμα και αν/όταν αμφιβάλουμε, υπάρχει το ον μέσα μας που γνωρίζει πως αμφιβάλουμε. Μετά είναι οι Γραφές που μιλούν για το Μπράχμαν. Μα κι εμείς, βλέποντας τον μεγάλο κόσμο στον οποίο ζούμε, τα ζώα και τα φυτά, τη γη και τη θάλασσα, τον ουρανό με τα άστρα και τον ήλιο και το φεγγάρι, αναρωτιόμαστε «Πώς δημιουργήθηκαν; ποια Δύναμη τα συντηρεί όλα;» Εκείνη η Δύναμη η Πρώτη Αιτία που δεν έχει άλλη πρότερη αιτία, εκείνη είναι το Μπράχμαν.

Οι αμφιβολίες οφείλονται σε λάθος πληροφορίες, σε συγκεχυμένες σκέψεις και λάθος αντιλήψεις. Επίσης και σε παρανόηση των Γραφών.

Γι' αυτό έχουμε, δηλώνει ο Σάνκαρα (*Μπράχμασούτρα 1.1.1 μέση*), το σύστημα Βεδάντα που εξηγεί ορθότερα τις Γραφές, στηριζόμενο σε λογικές διαδικασίες έχοντας ως σκοπό το ύψιστο αγαθό niḥśreyaśa. Στο έργο του Upaśeśa-sāhasrī (*Χίλιες Διδαχές*, Πεζό τμήμα 1.3) και στην εισαγωγή (τέλος) στα σχόλια στην Kena Ουπανισάδα, παραπέμπει στην Chāndogya Ουπανισάδα (4.9.3 και 4.14.2) όπου λέγεται πως «η γνώση που μαθαίνετε από δάσκαλο είναι η καλύτερη (sādhiṣṭā)».

4. Στην Aitareya Ουπανισάδα (3.1. 2-3) ο Σάνκαρα βρίσκει μια ακόμα διατύπωση για την ενιαία, μοναδική πηγή όλων των ιδιοτήτων και ικανοτήτων του ανθρώπου – (εν)συναίσθηση, λογική διάκριση, ευφυΐα, ενόραση, ευστάθεια, μνημοσύνη κ.λπ.: «όλα αυτά είναι ονομασίες, εκδηλώσεις της συνειδησίας (prajñāna)». Όλα τα πλάσματα περπατούν ή κολυμπούν ή πετούν ή σέρνονται (άνθρωποι, άλογα κ.λπ.) ή όπως τα φυτά δεν κινούνται. «Όλα έχουν τη συνειδησία ως οδηγό, κινητήρια ενέργεια. Ο κόσμος όλος έχει ως οφθαλμό–οδηγητή του τη συνειδησία και αυτή είναι το υπόβαθρό του. **Η συνειδησία είναι Μπράχμαν** (prajñānam brahma)».

Στην εισαγωγή του στα *Σχόλια στη Bṛhadāraṇyaka Ουπανισάδα* πάλι τονίζει τη σπουδαιότητα αφενός και ανάγκη αφετέρου για την κατανόηση/γνώση του Μπράχμαν ως μόνο μέσο διάλυσης της άγνοιας με όλες τις θλιβερές υπερεπιβολές στον Εαυτό. Στη συνέχεια διαχωρίζει καθαρά το ανεξάρτητο, πάντα ελεύθερο και ανεπηρέαστο Μπράχμαν από τον κόσμο της πολλαπλότητας, τον κόσμο ονομάτων, μορφών και λειτουργιών (nāma, rūpa, karma). Επιπλέον σε αυτήν την Ουπανισάδα, στο εδάφιο 1.4.10 λέγεται πως ο άνθρωπος που γνωρίζει «Εγώ είμαι το Μπράχμαν» (ahaṃ brahma-asmi) γίνεται όλο το σύμπαν. Και από εδάφιο 2.5.19 επικυρώνει την ταυτότητα Εαυτού ātman και Απολύτου Μπράχμαν: ayam ātmā brahma.

5. Ο ίδιος ο Σάνκαρα στο *Χίλιες Διδαχές* (Πεζό τμήμα 11.7) γράφει ένα δίστιχο που τονίζει αυτήν την αληθινή ανθρώπινη ταυτότητα: «Διαφορετικός από [τον κόσμο που είναι] ονομασία, μορφή και δράση, εκ φύσεως πάντα ελεύθερος, είμαι ο Εαυτός (ātmā), το υπέρτατο Μπράχμαν, αγνή συνειδησία (cin < cit), πάντα το ένα Ον χωρίς δευτέρο».

nāmarūpakriyābhyo 'nyo nityamukta svarūpām/
ahaṃ ātmā param brahma cin-mātro 'haṃ sadādvayaḥ//

Γι' αυτό παραπέμπει στο *Μπράχμασούτρα 1.1.3* που λέει śātrayonitvāt: «[Το Μπράχμαν είναι] η πηγή των Βεδών/Γραφών/Ουπανισάδων».

Μα λόγω της ιδιομορφίας της Σανσκριτικής το σούτρα σημαίνει επίσης «Το Μπράχμαν αποκαλύπτεται από τα śāstra (Βέδες, Γραφές, Ουπανισάδες)».

Έτσι στο 1.1.1 στα σχόλια του Σάνκαρα λέγεται: «Ο Εαυτός είναι nitya-śuddha-buddha-mukta» «αιωνίως αγνός, ενσυνείδητος, ελεύθερος»!

Μα χρειάζεται δάσκαλος για να εξηγήσει ορθά τις Ουπανισάδες. Και το σύστημα advaita-vedānta ως μέσο διδασχής έχει αυτήν τη λειτουργία εφόσον διδάσκεται από κάποιον εκπαιδευμένο θεωρητικά μα, κυρίως, πρακτικά κι έχει προχωρήσει στη διάλυση περιορισμών και υπερεπιβολών (= adhyāgora, adhyāśa) - προσκολλησεις, ταυτίσεις, επιθυμίες, δυσάρεστα συναισθήματα όπως οργή, φόβος, κ.λπ., και συναισθηματισμό γενικά κ.λπ.).

Καλή τύχη σε όλους!